

Харківського обкому партії О.М. Румянцева не міг професор зі світовим ім'ям «отравлять сознание студентов». Крім Л.М. Делоне, на сесії вейсманістами-морганістами було визнані такі науковці Інституту генетики та селекції АН УРСР як І.М. Поляков, М.М. Кулешов, Ю.П. Мірюта, П.В. Кучумов. Тематику інституту охарактеризували «менделістською».

На захист наукових досліджень Льва Миколайовича академік В.Я. Юр'єв подав пропозиції до Президії АН УРСР про практичну цінність його селекційних досліджень. Однак Президія винесла рішення про звільнення вченого з посади завідувача, а згодом і з інституту. Тільки наприкінці 1949 р. було змінено рішення Президії і вченого знову прийнято на роботу, але вже на посаду старшого наукового співробітника лабораторії методів селекції.

У 1956 р. на базі Інституту генетики і селекції АН УРСР і Харківської державної селекційної станції створено Український науково-дослідний інститут рослинництва, селекції і генетики. Очолив інститут академік В.Я. Юр'єв. Л.М. Делоне повертається до своїх улюблених генетичних досліджень у знову створеному відділі агроєкології і рослинних ресурсів, який він очолив. Розпочав планомірну роботу зі збору і формування колекції світових рослинних ресурсів для вітчизняної селекції сільськогосподарських культур, та їхнього вивчення. Саме Лев Миколайович координував цю тематику в Україні. Під його керівництвом організовано дослідження семи культур: озима та яра пшениця, ярий ячмінь, овес, кукурудза, квасоля, нут. За період його роботи (1956–1969 рр.) зібрано 8,5 тис. сортозразків з республік колишнього Радянського Союзу та закордонних країн. Використовуючи метод спонтанних мутацій у пшениці під впливом зовнішніх умов, ним разом з іншим видатним вітчизняним вченим у галузі селекції В.І. Дідусем створено сорт озимої пшениці Харківська 4.

Після смерті своєї дружини, з якою прожив більш як 50 років, переїздить до доньки в Москву. Наталя Миколаївна, донька вченого – видатний фахівець у галузі радіобіології. Свого часу брала участь у радянській космічній програмі.

Помер Лев Миколайович Делоне 1 листопада 1969 р.

ВПЛИВ ОСНОВНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ І МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОЇ БІОЛОГІЇ НА ЕВОЛЮЦІЮ НАУКОВОЇ ДУМКИ

Пилипчук О.Я.

Державний економіко-технологічний університет транспорту (м. Київ)

Завдання науки полягає в тому, щоб дати пояснення явищам, створивши основу для їх передбачення, накреслити шляхи впливу на них і розробити методи і прийоми такого впливу. При вирішенні такого завдання ми відразу стикаємося з тією обставиною, що наші пояснення явищ життя серед усього його розмаїття мають двоїстий характер. Дану особливість біології М.О. Бернштейн чітко наголосив, що, вивчаючи те чи інше явище, ми повинні з

одного боку, дати відповідь на питання: «Чому це відбувається?» – а, з іншого боку: «Для чого?». Ось чому ми сьогодні у своїх дослідженнях пояснення для першого типу і зв'язані з ними поняття і закони, будемо називати *каузальними (причинними)*, а розуміння явищ з точки зору другого питання і поняття, закони, які використовуються в такому поясненні, – *функціональними*.

Здається, що вивчивши детально каузальні зв'язки будь-якого біологічного явища, можна розробити і способи наших впливів на явище. Але спочатку виникає питання: в якому напрямі повинні здійснюватися такі впливи і чи потрібні вони взагалі? Якщо у звичайній промисловій технології ця проблема в основному вирішувалася на основі пізнання каузальних зв'язків зовнішньої природи, то в органічному світі ми маємо іншу ситуацію. Отримати відповідь на це основне стратегічне питання практики в таких галузях, як медицина, педагогіка, сільське господарство, ветеринарія та в інших сферах людської діяльності, де об'єктом наших впливів є живі організми, ми вже не можемо, виходячи лише з одного каузального аналізу. Тут необхідний ще також функціональний підхід, оцінка значення всякого процесу в сукупній життєдіяльності організму і в загальній системі органічного світу. І тільки таким шляхом можливе визначення стратегії у сфері практики. Роль каузального аналізу в такому випадку полягає в тому, щоб бути основою вже самих способів і прийомів впливу на живі організми, тобто для розробки тактики нашої діяльності.

Подвійний характер біологічних пояснень не завжди усвідомлювався самими дослідниками, але біологи, виходячи за межі окремих проблем і які ставили перед собою завдання теоретичних узагальнень, як правило, звертали увагу на цю важливу особливість біологічних знань. Не заглиблюючись у дуже далеку від наших днів історію, слід вказати на такі імена: Г. Дріш, М. Гартманн, Г. Бергман, Ч. Шерінгтон, І.І. Шмальгаузен, М.О. Бернштейн, П.К. Анохін. Подвійний характер пізнання живих організмів ставав часто предметом обговорення у наукових працях видатного фізика ХХ ст. Нільса Бора.

Якщо говорити про позиції вищезгаданих біологів, то вони дуже різні. Деякі з них зазвичай констатували сам факт подвійного пояснення біологічних об'єктів і його правомірність (Г. Бергман, К. Ротшоу, Ч. Шерінгтон), інші прагнули дати обґрунтування цьому факту і вказати, який з двох способів пояснення повинен бути головним і який підпорядкованим. Так, наприклад, Г. Дріш віддавав перевагу функціональному поясненню, яке у нього набирало форму телеологічного принципу. М. Гартманн і Е. Бюннінг вважали, що обидва способи пояснення правомірні, не даючи, однак, об'єктивного пояснення цьому факту. Вони вбачали в ньому лише суб'єктивні способи сприйняття біологічних явищ у душі суб'єктивізму Еммануїла Канта.

Абсолютно іншою є позиція Л. Берталанфі та П.К. Анохіна, у наукових працях яких, починаючи з 30-х рр. ХХ ст. ця проблема завжди ставала предметом обговорення. Згідно їхніх уявлень, каузальні і функціональні пояснення є відображенням різних сторін об'єктивної природи біологічних систем. Ці вчені запропонували побудову таких концепцій, які охоплювали

обидва моменти суті живого. Ці концепції є оригінальними варіантами системного підходу до біологічних об'єктів. Однак варіанти системного підходу того чи іншого автора відрізняються, і відмінності стосуються того, як пов'язані в їх концепціях між собою каузальні і Системно-структурні (функціональні) пояснення і відповідний понятійний апарат. Таким чином, ми бачимо факт наявності у сучасній біології двох способів пояснення особливостей розвитку сучасної біології, які оперують різними поняттями і базуються на законах різних типів. Вони формують стиль сучасного наукового мислення. У відповідності з цим ми можемо стверджувати, що принцип причинності і системно-структурний принцип є суттєвими для характеристики біологічних об'єктів, і тому вони виступають в якості методологічних принципів біології. Значення і взаємний зв'язок цих двох принципів і заснованих на них способів пояснення в історії біології докорінно сьогодні змінюються.

Ми також переконані, що сутність біологічних об'єктів не може бути вичерпана на шляхах каузального і системно-структурного (функціонального) пояснення, якщо вони не враховуватимуть факт еволюції. Адже принцип розвитку, як фундаментальна основа сучасного наукового мислення, має особливе значення в біології. Він важливий не тільки для загального розуміння розвитку органічного світу, а й відіграє роль методологічного принципу під час дослідження структури і функціонування організмів та їх системних сукупностей. Обов'язковість еволюційно-генетичного принципу в біології визнана давно, про що свідчить тривала і змістовна історія еволюційних теорій та факт наявності так званого еволюційного підходу або історичного методу. І це цілком зрозуміло, тому що усі біологічні системи – клітина, організм, вид, біоценоз, загалом усі системи органічного світу з усією біосферою – є об'єктами, які розвиваються. Розвиток, еволюція складають їхню атрибутивну характеристику. Ось чому ми бачимо в біології все більшу кількість і розмаїття еволюційно-генетичних законів, які відносяться не тільки до філогенезу, а й до інших аспектів біологічних досліджень.

**БАТАЛІН ФЕДІР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1823–1895) – ВЧЕНИЙ,
СПЕЦІАЛІСТ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Примак О.Ю.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Для розвитку і підйому сільського господарства дуже важливий рівень освіти людей, що працюють на землі, їх бажання вчитися і розвиватися, пізнавати щось нове і втілювати це в життя. Окреме місце на ниві сільськогосподарської освіти займають періодичні сільськогосподарські видання, як джерело практичних знань з сільського господарства. І є особливо талановиті, енергійні, освічені люди, які не жалкуючи своїх сил та часу виконують таку потрібну і корисну роботу, як редагування спеціальної